

Pensioenfondsen hebben sleutel in handen

Inkomen, wonen en zorg zijn essentiële levensbehoeften. Met de financiering van elk van die drie behoeften zijn er op dit moment grote problemen. “De Nederlandse pensioenfondsen hebben een groot vermogen dat ze verstandig moeten beleggen. Zij hebben de sleutel in handen om die problemen op te lossen en om inkomen, wonen en zorg op een geïntegreerde manier aan te pakken”, betoogt **Jan Nijssen**.

Als gevolg van de eurocrisis stijgt de werkloosheid snel. Veel mensen die nog een baan hebben zijn onzeker of ze die kunnen behouden. Contracten voor onbetaalde tijd zijn schaars voor jongeren en ouderen moeten wellicht rekening houden met een korting van hun inkomen door de sterk gedaalde dekkingsgraad van hun pensioenfonds. De woningmarkt zit volkomen op slot. Huizenprijzen dalen sterk, er worden nauwelijks woningen verkocht en er is een slechte doorstroming van goedkopere naar duurere woningen en tussen huur- en koopwoningen. De zorgkosten rijzen de pan uit, het basispakket wordt uitgekleed en het eigen risico gaat omhoog, waardoor steeds meer mensen zich gedwongen zien een betalingsregeling te treffen met hun zorgverzekeraar. Inkomen, wonen en zorg hangen sterk met elkaar samen. Een geïntegreerde benadering, vooral wat de financiering betreft, kan bijdragen aan oplossingen voor de hierboven geschetste problemen.

Hoewel de Nederlandse pensioenfondsen momenteel vooral in het nieuws zijn door de problemen met hun dekkingsgraad vanwege de lage rente, hebben ze bijna nog nooit zo veel vermogen op hun balans gehad als nu. In totaal hebben we in Nederland meer dan 800 miljard euro aan pensioenvermogen bij elkaar gespaard. Een enorm bedrag, zeker als we dat vergelijken met de landen om ons heen.

Na de kredietcrisis zijn pensioenfondsen fundamenteel gaan nadenken over hun risicobeheer en over het daarbij horende beleggingsbeleid. De commissie-Frijns heeft zich daar sterk voor gemaakt en heeft

daarbij ook aandacht gevraagd voor duurzaamheid van het beleggingsbeleid en de maatschappelijke verantwoordelijkheid van pensioenfondsen als institutionele beleggers. Waar pensioenfondsen vroeger vooral belegden in Nederlandse staatsobligaties, hebben ze nu een sterk gediversifieerde portefeuille, zowel wat de spreiding over beleggingscategorieën als de geografische spreiding betreft.

MAATSCHAPPELIJK NUT

Een belangrijke vraag is: moeten we steeds voor het maximale rendement gaan of moet het maatschappelijk nut van onze pensioenbeleggingen leidend zijn? Mijn stelling is dat het Nederlandse pensioengeld een belangrijk bijdrage kan leveren aan het vlottrekken van de woningmarkt en het voorzien in de groeiende behoefte aan zorg.

Graag wil ik een idee met u delen dat professor Wim de Wit, inmiddels dik in de tachtig en destijds hoogleraar aan de Erasmus Universiteit, ontwikkelde. Hij was in de jaren tachtig mijn eerste baas bij Nationale-Nederlanden. In een samenleving die steeds meer drijft op flexibele contracten, zijn banken huiverig hypotheeklen aan starters op de woningmarkt en kredieten aan het MKB te verlenen. De Wit vraagt zich af: stevenen we af op een Amerikaanse samenleving waarin mensen rigoureuus uit hun huis worden gezet en daardoor gedwongen op straat moeten leven zodra zij niet meer aan hun verplichtingen kunnen voldoen? Zo'n samenleving willen we in Nederland niet, is zijn stellige overtuiging. Daarom moeten we kiezen voor fundamenteel andere oplossingen. Zijn voorstel is dat pensioenfondsen investeren in twee fondsen: één dat kredieten verleent aan het MKB en één dat eenvoudige hypotheeklen verstrekt. Het is aan de individuele pensioenfondsen hoeveel ze investeren in deze twee fondsen.

PLAN VOOR HYPOTHEEKFONDS

Laten we ons concentreren op het fonds dat hypotheeklen verstrekt. Er zijn de laatste tijd vaker suggesties gedaan dat pensioenfondsen zich zouden moeten

begeven op de hypotheekmarkt, maar daar spelen dan bijna altijd de banken een rol in. In het plan van De Wit blijven de banken buitenspel. Het fonds trekt zelf acceptanten aan die de hypotheekaanvragen beoordelen. Bij dit idee gaat het er niet om dat het op te richten fonds door banken verstrekte hypotheek overneemt. Het is de bedoeling dat het fonds met een eigen product hypotheek verstrekt aan starters en doorstromers.

De hypotheek moeten vooral eenvoudig zijn en van de hypotheeknemers wordt een eigen bijdrage gevraagd van 15% van de waarde van de woning. De hypotheek wordt dus verstrekt tot maximaal 85% van de waarde. De eigen bijdrage waarborgt de betrokkenheid van de huizenkoper en voor de hypotheekverstrekker is het een geruststelling dat er niet meteen problemen ontstaan als de huizenprijzen verder mochten dalen. De pensioenfondsen krijgen voor hun deelname een rentevergoeding van 3,5%, wat voldoende is om de dekkingsgraad voor dit deel van het vermogen op peil te houden. De rente die de huizenkopers moeten betalen is 4,5%, zodat er één procent marge overblijft om het fonds te laten draaien. Normaal gesproken dient een hypotheek in 30 jaar te worden afgelost, maar omdat we steeds ouder worden en ook langer moeten doorwerken, wordt de duur van de hypotheek op 35 jaar gesteld. Alleen een vaste aflossing is mogelijk, waarbij in de eerste vijf jaar jaarlijks 2% van de hypotheek wordt afgelost en in de volgende 30 jaar 3% per jaar. Verzekeringen om af te lossen zijn niet mogelijk. Wel een simpele verzekering om het overlijdensrisico af te dekken zodat het huis schuldenvrij is bij overlijden van een van de hypotheeknemers.

Met zo'n door pensioenfondsen ingesteld fonds voor hypotheek kunnen vooral starters op de woningmarkt worden geholpen. Tevens kan hiermee de woningmarkt nieuw leven in worden geblazen,

waardoor ook de bouw en de aanverwante bedrijven weer lucht krijgen. De hypotheek moet in ieder geval bij het bereiken van de pensioenleeftijd zijn afgelost. Dat is belangrijk zodat de eigenaren dan niet met een nog behoorlijke restschuld opgezadeld zitten. Als ze het huis willen verkopen om kleiner te gaan wonen, te gaan huren of naar een verzorgingstehuis te gaan, is de waarde van hun huis een belangrijke component in hun totale pensioeninkomen.

VRAAG OM PENSIEN IN NATURA

Vroeger werden mensen als ze ouder werden sneller geplaatst in een bejaardentehuis of verzorgingstehuis. Doordat het aantal ouderen steeds groter wordt, is er onvoldoende capaciteit en nemen de verzorgingskosten enorm toe. Daarom is het beleid er nu op gericht mensen zo lang mogelijk in hun eigen huis te laten wonen. Verreweg de meeste mensen vinden dat zelf ook het prettigst. Om het mogelijk te maken dat mensen zo lang mogelijk in hun eigen huis blijven wonen, zijn in de loop der tijd vaak aanpassingen nodig, zoals een verhoogd toilet, vervanging van een ligbad voor een inloopdouche en een traplift. Ook hier kunnen pensioenfondsen een rol spelen door te beleggen in of kredieten te verstrekken aan ondernemingen die aangepaste woonvoorzieningen ontwikkelen. Waar de houdbaarheid van ons pensioenstelsel al een stevig discussieonderwerp is, baart de toekomstige betaalbaarheid van ons zorgstelsel nog meer zorgen. Een gezin met een modaal inkomen geeft op dit moment al 23% van het inkomen uit aan zorg. Dit zou kunnen stijgen tot 47%. De totale zorgkosten zouden kunnen stijgen van 10% van het BBP nu tot 18% in 2040 en dit zou remmend kunnen werken op de ontwikkeling van de Nederlandse economie. Minister Schippers van Volksgezondheid wil dat de AWBZ weer teruggaat naar het doel waarvoor deze wet ooit is ontworpen: het dekken van onverzekerbare risico's. Ook vindt zij dat ouderenzorg niet vooral in grote instellingen moet worden verleend, maar meer in de buurt en thuis.

Het basispakket voor de zorg zal verder worden ingeperkt en mensen zullen zelf meer moet gaan bijdragen aan de zorg die ze nodig hebben en zeker als ze zelf bepaalde wensen hebben. De vraag naar pensioen in natura dringt zich dan op. Daarbij gaat het om het deels of geheel omzetten van de pensioenuitkering in zorgfaciliteiten. Er is al veel discussie over geweest. De Pensioenwet, die bepaalt dat uitkeringen van geldelijke aard moeten zijn, zou op dit punt moeten worden aangepast. Uit een onderzoek van KPMG bleek dat maar 6% van de pensioenfondsen iets ziet in pensioen in natura.

Het is geen makkelijk onderwerp want er moet consensus zijn over wat collectief moet worden gefinancierd en wat privé moet worden betaald. Daarbij gaat het om ook om solidariteit. Veel partijen beschouwen het vooral als een onderwerp voor de lange termijn. Toch moeten we volgens mij serieus bekijken hoe we vorm kunnen geven aan pensioen in natura. Naarmate de jaren stijgen, neemt de inkomensbehoefte af, terwijl de behoefte aan zorg toeneemt. Ons tweedepijler pensioen is er nu op gericht om ons een levenslang pensioeninkomen te bieden en dat pensioen ook jaarlijks aan te passen aan de stijgende kosten van het levensonderhoud. Daarbij moeten we wel onder ogen zien dat er in de afgelopen jaren van die indexatie bij de meeste fondsen weinig is terecht-

zorg. De gepensioneerde ontvangt dus zijn of haar pensioenuitkering voor een deel in geld en voor een ander deel in de vorm van zorgfaciliteiten. Daarbij rijst de vraag wat de betrokkenheid van de pensioenfondsen moet zijn. De makkelijkste weg is dat zij, zoals nu, alleen de uitkering overmaken en dat de ontvanger bepaalt hoeveel er van die uitkering naar zorgaanbieders gaat en dat vervolgens zelf regelt. Ook valt te denken aan samenwerkingsverbanden tussen pensioenfondsen en zorgverleners waarbij het fonds tegen aantrekkelijke tarieven zorg inkoop voor de deelnemers. Verder is denkbaar dat pensioenfondsen investeren in aanbieders van zorg voor ouderen.

// Nederlandse pensioengeld kan een bijdrage leveren aan nieuwe zorgarrangementen en het vlottrekken van de woningmarkt //

gekomen en dat de vooruitzichten ook niet best zijn. Maar de vraag is gerechtvaardigd of iemand op zijn 85ste jaar nog dezelfde inkomensbehoeften heeft als op zijn 65ste, terwijl de kans groot is dat hij dan meer zorg nodig heeft.

INNOVATIE IN UITKERINGSFASE

We besteden veel tijd en aandacht aan innovatie in de opbouw van ons pensioen door middel van combinaties van componenten met meer of minder garanties. Het wordt tijd dat we bij het zoeken naar innovaties niet alleen kijken naar de opbouwfase, maar ook naar de *uitkeringsfase*. Daarin zijn allerlei mogelijkheden te bedenken die kunnen helpen om ons pensioenstelsel ook in de toekomst betaalbaar te houden. Denk bijvoorbeeld aan het afschaffen van indexatie na een bepaalde leeftijd of het betalen van een hogere uitkering in de eerste jaren na de pensioenering en vervolgens een lagere uitkering. Veel pensioenregelingen kennen zo'n hoog/laagconstructie nu al als keuzemogelijkheid. Het zou zelfs denkbaar om na een bepaalde hoge leeftijd het pensioeninkomen alleen te laten terugvallen op de AOW. Bij dit soort mogelijke oplossingen hoort ook het omzetten van een deel van de pensioenuitkering in

ANDERE MANIER VAN DENKEN

Momenteel beleggen de pensioenfondsen ongeveer 15% van hun totale vermogen in Nederland. De barrière voor meer pensioenbeleggingen in eigen land heeft vooral te maken met het te geringe en te weinig gevarieerde aanbod. Fondsen vinden de verhouding tussen risico en rendement vaak niet interessant. Ze investeren liever in internationale markten waar hogere rendementen te behalen zijn. Het is begrijpelijk dat fondsen in een klimaat waar de lage rente zware druk legt op hun dekkingsgraad, proberen waar mogelijk te gaan voor kansen om hun rendement te maximaliseren.

Het wordt tijd voor een andere manier van denken over pensioenbeleggingen. Voorop staat dat de huidige 800 miljard euro aan pensioenvermogen verstandig moet worden belegd, zodat we later kunnen genieten van een welverdiend pensioen. Maar daarbij is het goed oog te hebben voor hoe we dat geld, vóórdat het wordt uitgekeerd, nu al ten goede kunnen laten komen van de Nederlandse bevolking. Heel bemoedigend in dit verband is het recente initiatief waarbij het ABP investeert in de verbreding van een provinciale weg in Drenthe. De overheid stimuleert die investering door bovenop de afgesproken rentevergoeding de inflatie te corrigeren. Ook zijn er voorbeelden van samenwerking tussen pensioenfondsen en gemeenten bij het realiseren van projecten. Met een door pensioenfondsen opgezet fonds voor hypotheek kunnen we starters op de woningmarkt een stevige steun in de rug geven. De 3,5% rente die de pensioenfondsen op die belegging maken, mag dan niet opwegen tegen een potentieel veel hoger rendement dat elders kan worden behaald, maar het risico van het Nederlandse hypotheekfonds is veel kleiner en er wordt een duidelijk maatschappelijk doel mee gediend. ■

Jan Nijssen is partner van pensioenadviesbureau Montae.